
Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

FINANCIEEL-ORGANISATORISCHE FACETTEN VAN DE MUZIEKSCHOLEN IN EUROPA

VKV - NOTITIE **3**
1993

Vereniging voor Kunstzinnige Vorming
Lucasbolwerk 11
3512 EH UTRECHT

INHOUD	blz.
OVER DE GRENS	5
INLEIDING	7
ALGEMENE ORGANISATORISCHE GEGEVENS (AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN)	7
DE KLANT NADER BEKEKEN	9
FINANCIËN: DE INKOMSTEN (OVERHEDEN EN KLANTEN)	11
FINANCIËN: DE LASTENKANT	13
DE MUZIEKSCHOOLSECTOR ALS ECONOMISCHE SECTOR	13
BIJLAGEN:	
1. MEMBERS EUROPEAN UNION OF MUSIC SCHOOLS EMU	17
2. LITERATUURLIJST	21

OVER DE GRENS

In 1993 voert de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming (VKV) met haar leden een discussie over de toekomst van de kunstzinnige vorming in Nederland.

Financieel-organisatorische aspecten spelen in die discussie een belangrijke rol, een nieuw evenwicht wordt gezocht tussen de rol van de overheid enerzijds en die van de markt anderzijds.

Hoe lopen discussies in andere Europese landen? Strekken de daar totstandgebrachte oplossingen voor financiële, organisatorische en inhoudelijke problemen ons tot voorbeeld? Nu is de Europese muziekschoolwereld redelijk hecht georganiseerd, en wel in de EMU. Helaas is de EMU pas kort geleden begonnen systematisch informatie te verzamelen over het wel en wee van de bij haar aangesloten scholen. Van haar mochten derhalve geen pasklare cijfers (à la de VKV-publicatie 'Kengetallen') worden verwacht.

Voormalig VKV-medewerker H. Heimans is derhalve in notities van velerlei aard moeten duiken om de eerste financieel-organisatorische contouren van de Europese muziekschoolwereld in zicht te kunnen krijgen. En die heeft u nu voor u. Mogen ze u er toe brengen wellicht meer dan in het verleden, de blik voor inspiratie eens over de grens te werpen!

Drs J. van Muilekom
directeur VKV

INLEIDING

Kennis van het functioneren van muziekscholen in andere Europese landen kan de Nederlandse muziekscholen ter lering en inspiratie dienen. Verworvenheden, structuren en ideeën die elders zijn of worden ontwikkeld kunnen ook in de Nederlandse situatie bruikbaar blijken.

In de afgelopen jaren is de Europese Muziekscholen Unie EMU schuchter begonnen gegevens van muziekscholen per land te verzamelen. Langzaam maar zeker heeft dat tot enkele redelijk betrouwbare overzichten geleid. Gedetailleerde overzichten van alle landen over een groot aantal variabelen zijn (nog) niet te maken omdat de volledige gegevens ontbreken. Bepaald cijfermateriaal moet met enige omzichtigheid worden geïnterpreteerd, aangezien de omstandigheden in sommige landen slecht vergelijkbaar zijn met die in ons land. Bijvoorbeeld het regulier onderwijs is qua organisatie en bekostiging in veel landen nogal verschillend geregeld. Omdat vrijwel overal een relatie bestaat tussen de inrichting van het regulier onderwijs en die van het buitenschoolse muziekonderwijs worden de status, de structuur, de mogelijkheden en beperkingen van het muziekonderwijs daardoor mede bepaald.

Hoezeer regulier en muziek-onderwijs door heel Europa van land tot land ook verschillen, hiermee is niet gezegd dat niet vrijwel elk land interessante aspecten bezit die het waard zijn om te kennen. Van bijvoorbeeld een staatje als Liechtenstein, in vele opzichten slecht vergelijkbaar met Nederland, is het toch boeiend om te weten dat een ongekend hoog percentage van de bevolking (ongeveer 10 %) leerling is van de enige muziekschool die het land rijk is.

In deze notitie zullen naast enkele algemene gegevens van een aantal landen uitstapjes worden gemaakt naar korte beschrijvingen van enkele afzonderlijke landen.

Overigens kan de beperkte opzet van deze notitie niet genoeg worden benadrukt. Ze verschaft eerst en vooral kwantitatieve informatie en dan nog op globale hoofdlijnen. Kwalitatief-inhoudelijke informatie is slechts spaarzaam aanwezig. Zodoende roept de notitie waarschijnlijk meer vragen op dan ze antwoorden geeft. Dat is geen probleem bij een eerste verkenning.

Overigens: de in deze notitie gepresenteerde kwantitatieve gegevens geven de situatie van de jaren 1989/1990 weer.

ALGEMENE ORGANISATORISCHE GEGEVENS (AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN)

In de 19 Europese landen (zie bijlage 1), die bij de Europese Muziekscholen Unie EMU zijn aangesloten bevinden zich ongeveer 6.000 muziekscholen, althans instellingen die dat predikaat verdienen volgens de landelijke organisaties in de desbetreffende landen. Net zo min als in Nederland alle muziekscholen hetzelfde zijn is dat in andere Europese Landen het geval. Hoewel in verscheidene landen de landelijke overheid nog een behoorlijke wettelijke en financiële bemoeienis met het muziekschoolonderwijs heeft, is overal in zekere mate decentralisatie doorgevoerd. Dit heeft in financieel en organisatorisch opzicht geleid tot een groeiende differentiatie van muziekscholen in een en hetzelfde land. Overigens is dit verschijnsel niet exclusief voor het muziekschoolonderwijs.

Wat er precies binnen de muziekscholen gebeurt op inhoudelijk terrein en welke kwaliteit dat heeft laat zich vaak lastig beoordelen. Wel is duidelijk dat er in een aantal opzichten grote verschillen zijn tussen de muziekscholen in de diverse landen. IJsland bijvoorbeeld,

met zijn 300.000 inwoners niet veel groter dan de stad Utrecht, kent 67 instituten die men als muziekschool betitelt. Het gaat in veel gevallen om piepkleine muziekscholen in afgelegen gehuchten, waar de muziekschooldirecteur, gesecondeerd door een handjevol docenten, zelf op meerdere instrumenten les geeft, het plaatselijke koor leidt, op zon- en feestdagen het orgel bespeelt en voorts nog enkele gemeenschapstaken vervult. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat IJsland met Finland het land is met de minste leerlingen per muziekschooldocent.

In Finland zijn 140 muziekscholen; 97 ervan zijn lid van de Finse muziekscholen-koepel. Van dit aantal hebben 61 een publiekrechtelijke status en de overige 36 een privaatrechtelijke. De gezamenlijke 140 muziekscholen geven les aan ongeveer 55.000 leerlingen. De lesgelden zijn zeer wisselend, afhankelijk van de status van de muziekschool. Bijna de helft van de muziekscholen ontvangt een rijksbijdrage van 45 % van de exploitatiekosten. Op deze muziekscholen betalen de leerlingen een zodanig lesgeld dat dit circa 10 % van de totale kosten dekt. Op de muziekscholen (ca. 35 %) die een lagere rijksbijdrage krijgen van gemiddeld 10 % van de exploitatiekosten betalen de leerlingen een aanzienlijk hoger bedrag aan lesgeld. Tenslotte zijn de lessen het duurst op de muziekscholen die in het geheel geen rijksbijdrage ontvangen. De muzieklessen worden gegeven door 4.400 docenten, onder te verdelen in 1.800 senior-docenten en 2.600 junior-docenten. De eerste categorie omvat degenen die zijn opgeleid aan de Sibelius Academie, het super-conservatorium van Finland. De junior-docenten hebben hun opleiding genoten aan een van de 10 'gewone' conservatoria in het land. De salarissen van docenten variëren van 2.200-2.900 gulden bij aanvang met een uitloop tot 5.000 gulden per maand afhankelijk van kwalificaties en dienstjaren. Muziekschooldirecteuren verdienen als aanvangssalaris 3.000 - 4.500 gulden en kunnen uitlopen tot ongeveer 6.500 gulden. Afhankelijk van de grootte van hun school geven ze 3 - 10 uur les per week.

Naast de grootte van de muziekschool is mede bepalend voor het bereik ervan of, en zo ja, hoeveel dependances een bepaalde muziekschool kent. In Nederland bijvoorbeeld opereren de 180 muziekscholen (en gecombineerde instellingen) vanuit 1000 lesgebouwen, hetgeen inhoudt dat er 1 "muziekschool" per 15.000 inwoners is.

Belangrijker dan het aantal muziekscholen of lesgebouwen per inwonertal is het percentage inwoners van een plaats, gebied of land dat lessen volgt op de muziekschool. Uit de cijfers van tabel 1 is op te maken dat per land het percentage van de bevolking dat les heeft op de muziekschool varieert van ongeveer 1 tot ruim 2 %, de uitzonderlijk hoge scores van Liechtenstein, IJsland en Zweden en de extreem lage van Italië buiten beschouwing gelaten. Nederland slaat in dit opzicht geen slecht figuur.

	Inwoners x 1 milj.	Muziek- scholen	Leerlingen muziek	% van aantal inwoners	Docenten
België -Vlaams	5,10	111	55.000	1,863	2.500
België - Waals	4,50	94	80.000	1,777	2.500
Denemarken	5,0	225	105.000	2,100	3.675
Duitsland	78,5	961	1.000.000	1,274	34.489
Finland	5,0	140	55.000	1,100	4.400
Frankrijk	57,0	2.000	1.000.000	1,754	36.000
Griekenland	10,0	325	79.000	0,790	3.020
IJsland	0,3	67	13.500	4,500	700
Italië	57,3	50	20.000	0,035	1.900
Liechtenstein	0,03	1	2.953	9,843	90
Luxemburg	0,4	13	8.809	2,203	481
Nederland	15,1	183	233.000	1,543	6.100
Noorwegen	4,5	304	58.370	1,297	3.398
Oostenrijk	7,5	641	159.000	2,120	6.376
Zweden	8,6	283	315.800	3,672	5.986
Zwitserland	6,5	280	166.000	2,554	10.000

tabel 1

DE KLANT NADER BEKEKEN

Is het interessant te weten hoeveel procent van de bevolking de muziekschool bezoekt, het is minstens zo waardevol om het percentage te kennen van de jongeren tussen 6 en 20 jaar dat leerling is van de muziekschool. Grofweg ligt dat in ons land rond 10 %. Ter vergelijking: in Noorwegen is dit 15,7 %.

Kijkend naar de verhouding van volwassen en jeugdige klanten van de muziekschool is er over heel Europa een vergelijkbare situatie (zie tabel 2).

	% leerlingen 0 - 20 jr	% leerl. boven 20 jr
België	82	18
Denemarken	85	15
Duitsland	90	10
Finland	94	6
Frankrijk	94	6
Hongarije	97	3
IJsland	85	15
Italië	95	5
Liechtenstein	76	24
Luxemburg	85	15
Nederland	79	21
Oostenrijk	90	10
Zwitserland	95	5

tabel 2

Minimaal 75 % van de muziekschool-leerlingen is jonger dan 21 jaar. In verscheidene landen overstijgt het aantal volwassenen zelfs niet de 10 %. Vermoedelijk geldt voor de meeste landen dat het beleid niet gericht is op "ouderen" als klant en dat in een aantal gevallen sprake is van hogere financiële drempels voor volwassenen dan voor jongeren. (Vermeldenswaard in dit verband is het in 1990 gestarte initiatief van de Duitse muziekscholen om muziekonderwijs voor volwassenen meer en speciale aandacht te geven. Gewerkt wordt aan een bewerking van lesmateriaal en overdrachtsmethoden gericht op volwassen leerlingen. Aan een proefproject nemen 80 docenten van 50 muziekscholen deel; 400 volwassenen worden onderricht in de vakken piano, blokfluit, gitaar, zang, dwarsfluit en viool).

Over de sekse der leerlingen is in de meeste landen niets bekend, hoewel het vermoeden bestaat dat de vrouwelijke leerlingen in de meerderheid zijn. In ieder geval is dat zo in de Noorse situatie, waar sprake is van 21.000 mannelijke tegenover 37.350 vrouwelijke leerlingen, respectievelijk 36 en 64 %. Er zijn (nog) geen landen bekend waar positieve actie wordt gevoerd om het aantal mannelijke leerlingen te vergroten onder meer door een steviger tegenwicht te ontwikkelen tegen concurrerende sportactiviteiten.

FINANCIËN: DE INKOMSTEN (OVERHEDEN EN KLANTEN)

Tot nu toe wordt de meerderheid van de muziekscholen in Europa voor minstens 60 % van hun exploitatie bekostigd door overheden (zie tabel 3). In alle gevallen, behalve waar sprake is van muziekvakopleidingen, dragen gemeenten financieel bij aan het muziek(school)onderwijs.

Frankrijk met zo'n 57 miljoen inwoners kent een kleine 2.000 muziekinstituten, omstreeks 1 miljoen leerlingen en 36.000 docenten. Binnen het Franse muziekonderwijssysteem is sprake van de volgende categorieën "muziekscholen":

- * de nationale *conservatoires supérieurs* – hiervan zijn er slechts 2 (in Parijs en Lyon); ze worden geheel bekostigd door de staat en zijn gericht op (de vorming van) beroepsmensen;
- * de *regionale conservatoria en de nationale Muziekscholen* – hiervan zijn er 133; qua status vallen ze onder het regime van de gemeenten, die ook voor 90 % de bekostiging voor hun rekening nemen. De resterende 10 % wordt gefinancierd door de staat. Ook deze verzorgen een beroepsopleiding zij het op een lager niveau dan binnen de Nederlandse conservatoria.
- * *muziekscholen* – hiervan zijn er ca. 1.800, waarvan 300 rijkserkend (hetgeen overigens geen financiële steun oplevert); al deze 1.800 muziekscholen worden grotendeels gefinancierd door de gemeenten.

Frankrijk kent een landelijke muziekscholen-organisatie, de FNUCMU, die ongeveer de helft van de muziekscholen uit de categorie 2 en 3 overkoepelt. De FNUCMU heeft principieel geen subsidie van de staat, bedruipt zich geheel uit contributie van de leden.

Vermeldenswaard is het dat de FNUCMU recent met de organisatie van Franse muziekkuitgevers een akkoord heeft bereikt waarbij het de Franse muziekscholen is toegestaan per jaar 20 kopieën per leerling te maken tegen een vastgestelde jaarlijkse bijdrage per muziekschool. De Franse vertegenwoordiger van de Muziekkuitgevers heeft met het mandaat van de Internationale Federatie van muziekkuitgevers deze kwestie voorgelegd aan Europese politieke autoriteiten in Brussel. Naar het schijnt zijn dezen zeer geïnteresseerd om te bezien hoe contracten zoals nu in Frankrijk zijn afgesloten kunnen dienen om het probleem van het fotokopiëren binnen muziekscholen op te lossen.

In verschillende landen wordt eveneens financiële steun verleend door de provincie, de deelstaat, het kanton of hoe de tussenliggende overheidslaag ook heten mag.

In menig land is de rijksoverheid (nog) een substantiële co-financier. In Liechtenstein draagt de staat 65 % van de kosten van de muziekschool. Wellicht niet zo verbazingwekkend in een land met slechts één muziekschool. Maar ook in enkele andere landen is een soortgelijke situatie: de Noorse staat dekt met haar financiële bijdrage ongeveer 20 % van de personele lasten van alle muziekscholen en draagt daarmee voor 17 % bij aan de totale exploitatiekosten. Van de 140 Finse muziekscholen worden er 110 door de staat ondersteund. Voor 60 van de 110 scholen belooft de staatsbijdrage 45 % van hun budget, voor de overige 50 is dit een variabel bedrag dat rond de 10 % ligt.

	B A T E N		
	% Lesgeld	% Subsidie	% Overige
België	5,0	95,0	0,0
Denemarken	33,0	67,0	0,0
Duitsland(W)	42,1	95,0	2,3
Finland	15,0	83,0	0,0
Frankrijk	15,0	92,0	0,0
Hongarije	1,0	99,0	0,0
Italië	34,0	53,0	13,0
Liechtenstein	20,0	92,0	0,0
Luxemburg	1,7	95,0	0,0
Nederland	25,0	70,0	5,0
Noorwegen	34,0	70,0	0,0
Oostenrijk	15,0	95,0	0,0
Zweden	1,7	92,0	0,0
Zwitserland	38,5	60,5	1,0

tabel 3

In Waals België (de muziekschool-systemen in Vlaanderen en Wallonië staan in alle opzichten geheel op zichzelf) draagt de staat aan de gezamenlijke (94) muziekscholen jaarlijks 85 miljoen gulden bij. Iedere muziekschool heeft de beschikking over een hoeveelheid door de staat gesubsidieerde lessen. Deze hoeveelheid is 'bevoren' in 1982 hetgeen onder meer tot gevolg heeft gehad dat sedertdien wachtlijsten zijn aangelegd, waarop inmiddels (1992) 10.000 leerlingen staan. Door de bevroering van de staatsbijdrage zijn gemeenten in de afgelopen 11 jaar financieel bijgesprongen door de ontstane meerkosten grotendeels voor hun rekening te nemen. Per gemeente verschilt daardoor de bijdrage die de lokale overheid levert. Afhankelijk van de gemeente-bijdrage bedroeg in 1992 de staatsbijdrage 20 - 50 % van het totaalbudget van de muziekschool.

Tot nu toe is het muziekonderwijs in heel België (vrijwel) gratis geweest. Er zijn echter verregaande plannen een lesgeldbijdrage voor leerlingen in te voeren van 100 à 200 gulden. Dat heeft geleid tot grote onrust bij docenten omdat men een forse terugloop van leerlingen verwacht. Het is niet zo dat de meeste leerlingen het gevraagde bedrag niet kunnen opbrengen, maar het blote feit alleen dat de muziekles niet meer gratis is, zal, naar men vermoedt, veel mensen afschrikken.

Zoals valt af te leiden uit tabel 3 verschilt het aandeel van de leerling in de kosten van de lessen van land tot land. Zelfs van plaats tot plaats zijn er verschillen. Voor de hoogte van het lesgeld geldt hetzelfde. Opmerkelijk genoeg kennen de muziekscholen in elk land regelingen die voorzien in lesgeldreductie voor mensen die 'het niet kunnen betalen'.

Hiermee maakt de muziekschool haar imago waar van instituut dat voor iedereen toegankelijk is. Tegelijkertijd moeten we echter constateren dat in 65 % van de Europese landen wachtlijsten worden gehanteerd en er zo in tegenstelling tot het regulier onderwijs wel degelijk (extra) drempels worden opgeworpen.

FINANCIËN: DE LASTENKANT

Als we de lasten-kant van de muziekscholen bezien (tabel 4), dan wordt duidelijk dat het grootste deel van de lasten personeelskosten betreft. Het opvallend hoge percentage 'overige lasten' van Oostenrijk wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het feit dat er zeer veel kleine muziekscholen zijn die relatief veel overheadkosten met zich meebrengen omdat men per instelling wel alle faciliteiten biedt.

	L A S T E N	
	% totale personele lasten	% Overige lasten
Denemarken	75,0	25,0
Duitsland	87,5	12,5
Finland	75,0	21,0
Frankrijk	92,0	8,0
Hongarije	75,0	25,0
Liechtenstein	81,4	5,3
Luxemburg	81,4	18,6
Nederland	81,4	19,0
Noorwegen	75,0	15,0
Oostenrijk	58,0	42,0

tabel 4

DE MUZIEKSCHOOLSECTOR ALS ECONOMISCHE SECTOR

Voor elke sector is het zinvol de economische waarde te kennen; te weten hoeveel geld er in omgaat. Voor het muziekschoolonderwijs in een groot aantal Europese landen zijn de omzetten van muziekschoolonderwijs weergegeven in tabel 5. De indirecte economische waarde, zoals de hoeveelheid geld die jaarlijks gemoeid is met de aanschaf van instrumenten, bladmuziek en andere attributen, die de leerlingen gebruiken, is een veelvoud hiervan. Exacte gegevens hieromtrent zijn niet voorhanden.

	inwoners x 1 miljoen	totaaluitgaven per jaar voor muziekscholen x f 1000	bedrag per inwoner
België (Vlaanderen + Wallonië)	9,6	169.600	17,65
Denemarken	5	86.100	17,20
Duitsland (incl. vroegere DDR)	80	909.240	11,35
Finland	5	128.400	25,70
Hongarije	11	36.612	3,35
Liechtenstein	0,03	5.875	195,80
Luxemburg	0,4	24.000	60,00
Nederland	15,1	310.000	20,50
Noorwegen	4,5	72.800	16,15
Oostenrijk	7,5	320.000	42,65
Zweden	8,6	250.000	29,05
Zwitserland	6,5	225.000	34,60

tabel 5

Naast de uitgaven per land voor muziekschoolonderwijs laat tabel 5 zien hoe hoog per land het uitgavenniveau is per hoofd van de bevolking. Deze laatste bedragen moeten met enige relativering worden beschouwd. Het is immers niet duidelijk hoe ze zich per land verhouden tot uitgaven voor andere doeleinden. Ter vergelijking: in ons land bedroegen de kosten per inwoner voor ziekenhuizen (dus niet voor de totale gezondheidszorg) in 1992 f 1000,--. Onthullender dan de investering per hoofd van de bevolking zijn de bedragen die per leerling worden gerealiseerd. Deze staan vermeld in tabel 6. Voor het verklaren van de verschillen is een diepgaande analyse nodig die in het kader van deze notitie niet mogelijk is.

In **Noorwegen** functioneert de zogeheten Noorse Muziekschoolraad (Norsk Musikkskoleråd) als een openbaar lichaam voor samenwerking en contact voor gemeentelijke (publiekrechtelijke) muziekscholen. Alle ca. 300 gemeenten met een muziekschool (totaal aantal gemeenten: 440 – aantal inwoners in Noorwegen: 4.5 milj.) zijn aangesloten bij de Muziekschoolraad. De Muziekschoolraad werkt nauw samen met het Ministerie van Onderwijs en met de Noorse VNG.

In 1973 waren er in Noorwegen 50 gemeentelijke muziekscholen gevestigd; deze scholen werden geheel door ouders/participanten en gemeenten bekostigd. Sedert het begin van de jaren '80 draagt de staat ook bij aan het muziekschoolonderwijs, omdat er sedertdien bredere politieke steun voor bestaat. In 1981 was de staatsbijdrage aan de gezamenlijke Noorse muziekscholen 3,1 miljoen Noorse Kronen (= f 800.000), in 1991 droeg de staat bijna 50 miljoen NKr bij (= f 12,5 miljoen), hetgeen 20 % van de arbeidskosten dekt.

	kosten x f 1000	aantal leerlingen	kosten per leerling
België	169.600	175.000	969
Denemarken	86.100	169.600	820
Duitsland	909.240	1.000.000	909
Finland	128.400	55.000	2.335
Liechtenstein	5.875	2.953	1.989
Luxemburg	24.000	8.809	2.724
Nederland	310.000	233.000	1.330
Noorwegen	72.800	58.370	1.247
Oostenrijk	320.000	159.000	2.013
Zweden	250.000	315.800	792
Zwitserland	225.000	166.000	1.355

tabel 6

Deze notitie werd voorbereid door H. Heimans, tot 1 februari 1993 adjunct-directeur van de VKV.

MEMBERS EUROPEAN UNION OF MUSIC SCHOOLS EMU

Bijlage 1.

AUSTRIA

Amt der o.ö. Landesregierung
O.ö. Landesmusikdirektion
Waltherstraße 15
A-4020 Linz
Tel. Linz 2720-5660, 5664

BELGIUM

Association de l'enseignement musical
subventionné (A.E.M.S.)
Place de la Wallonie, 131
B-5000 Namur
Tel. 081/ 304935

Vlaamse Vereniging ter Stimulering
van het Onderwijs in Muziek
Woord en Danskunst (V.V.S.M.)
Feeenstraat 11
B-2800 Mechelen
Tel. 3215 219799

BULGARIA

Komitee für Kultur
Al. Stamboljiskistraße 17
BG-1040 Sofia
Tel. 86111, 87-95-51

DENMARK

Statens Musikrad
Holstebro Musikskole
Bisgardmark 16
DK-7500 Holstebro

FINLAND

Association Finnish Musik Schools
Suomen musiikkioppilaitosten liitto
Urho Kekkosen katu 8 C 30
SF-00100 Helsinki

FRANCE

Fédération Nationale des Unions
des Ecoles et Conservatoires
Municipaux de Musique, de Danse
et d'Art Dramatique (FNUCMU)
34, Blvd. Gambetta
F-92130 Issy-les-Moulineaux

GERMANY

Verband deutscher Musikschulen (VdM)
Villichgasse 17
D-5300 Bonn 2
Tel. Bonn 354214

GREECE

Verband der Musikschulen Griechenlands
58, Tsimiski Straße
GR-546, 23 Thessaloniki
Tel. Thessaloniki 277251

HUNGARY

Association of Hungarian Music
Teachers
Gorkij Faszor 38
H-1068 Budapest VI
Tel. Budapest 211-120

Verband der Ungarischen Musikschulen
Nagytétényi ut 35
H-1222 Budapest
Tel. Budapes 36-1-226 0559/10

ICELAND

Icelandic Society of Music
School Directors
Hellusund 7
101 Reykjavik

ITALY

Centro di Ricerca e di Sperimentazione
per la Didattica Musicale (AISM)
Vila la Torraccia
via delle Fontanelle 24
I-50016 S. Domenico di Fiesole

LIECHTENSTEIN

Liechtensteinische Musikschule
St. Florinsgasse 1
FL-9490 Vaduz
Tel. Vaduz 24620

LUXEMBOURG

Association des Ecoles de Musique
du Grand-Duché de Luxembourg
L-6231 Bech
Tel. Luxembourg 79330

THE NETHERLANDS

Vereniging voor Kunstzinnige Vorming
Lucasbolwerk 11
3512 EH UTRECHT
Tel. 030-313424

NORWAY

Norsk Musikkskolerad
Ostre Strandgt. 17a
N-4600 Kristiansand
Tel. Kristiansand 25989

SPAIN

Association des écoles de Musique
Escola de Musica
Ganduxer, 117
E-08022 Barcelona

SWEDEN

Svenska Kommunförbundet
Hornsgatan 15
S-11647 Stockholm
Tel. Stockholm 08-7724100

SWITZERLAND

Verband Musikschulen Schweiz (VMS)
Postfach
CH-4410 Liestal
Tel. Liestal 9013787

TURKEY

Türkischer Musikschulverband
Mimar Sinan Üniversitesi
Devlet Konservatuvari
TR-80680 Istanbul - Besiktas

LITERATUURLIJST

Bijlage 2.

(n.b. alle genoemde literatuur aanwezig op het bureau van de VKV)

- . *Neue Impulse für die Aktion der Europäischen Gemeinschaft im Kulturellen Bereich*, Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 1988.
 - . *Nederland, het jaar in cijfers*, CBS, 1993.
 - . *Kengetallen KV3, VKV*, 1992.
 - . *Treffpunkt Musikschule*, Verband Deutscher Musikschulen, 1992.
 - . *Diverse Landennotities t.b.v. de EMU-ledenvergadering 1991*.
 - . *Ausserschulische Musikerziehung in Oberösterreich*, Amt der o ö Landesregierung, Landesmusikdirektion, 1992.
 - . *Die Musikschulen, Statistische Angaben 1986*, VdM Deutschland, 1987.
 - . *Statistical Returns about The Federation of Music Schools of the EMU Member Countries*, EMU 1991.
 - . *Statistical Informations about Music Schools in the EMU Member Countries*, EMU 1992.
- (n.b. in de beide laatste rapporten ook info over wettelijke, pedagogische ontwikkelingen e.d.).
- . *Aspects of Musical Life and Music Education in Finland*, Sibelius Academy, 1991.